

Robert Szymula

Uniwersytet w Białymstoku
e-mail: r.szymula@uwb.edu.pl
ORCID: 0000-0002-4879-4554

LEKSEMY Z WTÓRNYM ZNACZENIEM METAFORYCZNYM
(DOMENA ŹRÓDŁOWA WOJNA)
W ROSYJSKOJĘZYCZNEJ PRASIE ŁOTEWSKIEJ

ABSTRAKT

Niniejszy artykuł przedstawia wyniki analizy leksemów z wtórnym znaczeniem metaforycznym (domena źródłowa WOJNA) wyekscerpowanych z prasy łotewskiej (lata 2000–2022) oraz ich potencjalnego wpływu emocjonalnego na czytelników. Badanie przeprowadzone zostało za pomocą analizy semantycznej oraz kontekstualnej na podstawie artykułów o tematyce społeczno-politycznej pochodzących z ośmiu gazet wydawanych na Łotwie w języku rosyjskim (wersje drukowane i elektroniczne). Analiza pokazała, że w zebranych tekstach prasowych wykorzystywana jest metaforyka militarna, jednak przypadki użycia tego typu metafor są nieliczne. Leksemy takie mogą potencjalnie wywoływać u czytelników negatywne uczucia, jednak ich wpływ emocjonalny na odbiorców jest ograniczony (znaczenie metaforyczne tych jednostek często jest już znaczeniem zatartym albo archaicznym).

Słowa kluczowe: dyskurs polityczny, dyskurs prasowy, metafory, metaforyka militarna, wywieranie wpływu

ABSTRACT

LEXEMES WITH SECONDARY METAPHORICAL MEANING
(SOURCE DOMAIN WAR) IN THE RUSSIAN-LANGUAGE LATVIAN PRESS

The article presents the results of an analysis of lexemes with secondary metaphorical meaning (source domain WAR) excerpted from the Latvian press (2000–2022) and their potential emotional impact on readers. The study was conducted with the help of semantic and contextual analysis on the basis of socio-political articles from eight newspapers

published in Latvia in Russian (print and electronic versions). The analysis showed that military metaphors are used in the collected press texts, but the cases of using such metaphors are rare. Such lexemes can potentially evoke negative connotations in readers, but their emotional impact on recipients is limited (the metaphorical meaning of these units is often already a blurred or archaic meaning).

Keywords: political discourse, press discourse, metaphors, military metaphors, linguistic means of exerting influence

1. Wprowadzenie

Domena źródłowa wojna jest jedną z najbardziej produktywnych domen źródłowych, na podstawie której tworzone są wtórne znaczenia metaforyczne. Problematyką wykorzystania metafor militarnych w różnych typach dyskursu (sportowym, pedagogicznym, ekonomicznym, politycznym i innych) zajmowali się tacy badacze, jak m.in. Anatolij N. Baranow i Jurij N. Karaułow¹, Eduard W. Budajew², Anatolij P. Czudinow³, Teresa Dobrzyńska⁴, Maria Dudzikowa⁵, Julija B. Fiedieniewa⁶, Maria Frankowska⁷, Agnieszka Kampka⁸, Anastasija A. Kasłowa⁹, Marek Kochan¹⁰,

¹ A.Н. Баранов, Ю.Н. Караулов, *Русская политическая метафора. Материалы к словарю*, Москва 1991; A.Н. Баранов, Ю.Н. Караулов, *Словарь русских политических метафор*, Москва 1994.

² Э.В. Будаев, А.П. Чудинов, *Метафора в политической коммуникации*, Москва 2008.

³ А.П. Чудинов, *Метафорическая мозаика в современной политической коммуникации: монография*, Екатеринбург 2003; А.П. Чудинов, *Россия в метафорическом зеркале: когнитивное исследование политической метафоры (1991–2000): монография*, Екатеринбург 2001.

⁴ T. Dobrzyńska, *Mówiąc przenośnie... studia o metaforze*, Warszawa 1994.

⁵ M. Dudzikowa, *Metaforyzacja militarna języka (także w/o szkole). Roztrząsania teoretyczno-epistemologiczne i empiryczne*, [w:] Twierdza. Szkoła w metaforze militarnej. Co w zamian?, M. Dudzikowa, S. Jaskulska (red.), Warszawa 2016, s. 43–136.

⁶ Ю.Б. Феденева, *Моделирующая функция метафоры в агитационно-политических текстах 90 гг. XX века: Дис... канд. филол. наук*, Екатеринбург 1997.

⁷ M. Frankowska, *Frazeologia i metaforyka w tekstach politycznych lat 1989–1993*, „Język a Kultura” 1994, 11, J. Anusiewicz, B. Siciński (red.), s. 38–43.

⁸ A. Kampka, *Językowe gry wojenne*, „Athenaeum. Polskie Studia Politologiczne” 2010, 23, s. 146–161.

⁹ А.А. Каслова, *Метафорическое моделирование американского политического дискурса (на материале политических афоризмов)*, «Перевод и сопоставительная лингвистика» 2012, 8, s. 89.

¹⁰ M. Kochan, *Biznes jako wojna. Retoryka wojny w tytułach prasy ekonomicznej*, „Acta Universitatis Lodzensis. Folia Letteraria Polonica” 2016, 1/31, s. 165–173.

Jarosław Pacuła¹¹, Agnieszka Pastucha-Blin¹², Dorota Połowniak-Wawrzonek¹³, Jerzy Mikułowski Pomorski¹⁴, Jelenia I. Szejał¹⁵, Anna Szwed¹⁶, Piotr Zemszał¹⁷, Monika Żmudzka-Brodnicka¹⁸.

Wykorzystanie modelu metaforycznego „POLITYKA to WOJNA” w dyskursie politycznym ma dość długą tradycję. Pierwsze przykłady użycia metaforyki militarnej pojawiają się w pracach George’a Lakoffa i Marka Johnsona, twórców teorii metafory konceptualnej. Badacze analizowali wykorzystanie metafory „ARGUMENT IS WAR” w komunikacji politycznej na podstawie wypowiedzi J. Cartera¹⁹. Jelenia I. Szejał powody aktywnego wykorzystania potencjału pola pojęciowego „WOJNA” widzi w agonistycznym charakterze działalności politycznej (celem polityki jest walka o władzę i jej utrzymanie), a w przypadku rosyjskiego dyskursu politycznego – dodatkowo w konceptualnym militarystycznym dyskursie totalitarnego epoki sowieckiej i jego reliktach we współczesnym języku²⁰. Także A.N. Baranow i J.N. Karaulow podkreślają, że konceptualny militarystyczny, ucieleśniony w języku metafor wojennych, wiąże się z militaryzacją świadomości narodu rosyjskiego, która rozpoczęła się w czasach sowieckich²¹, a wysoka częstotliwość użycia tego modelu metaforycznego w dyskursie politycznym wielu krajów i stosunkowo duże uszczegółowienie słownictwa należącego do tej sfery wynika z faktu, że

¹¹ J. Pacuła, *Słowa w natarciu: metaforyka militarna w dyskursie politycznym*, „Zeszyty Prasoznawcze” 2012, 3, s. 35–62.

¹² A. Pastucha-Blin, *Wojna o ciało idealne. Metaforyczna konceptualizacja jako jedna ze strategii perswazyjnych dyskursu*, „Fabrica Litterarum Polono-Italica” 2022, 4/1, s. 1–16.

¹³ D. Połowniak-Wawrzonek, *Metaforyka militarna w określaniu pojęć MIŁOŚĆ I ZALOTY*, „Poradnik Językowy” 2007, 3, s. 46–57; eadem, *Metaforyka militarna w polskiej frazeologii*, „Media – Kultura – Komunikacja Społeczna” 2024, 20, s. 201–212; eadem, *Ujmowanie PROCESÓW PSYCHICZNYCH jako WALKI ZBROJNEJ, ujawniające się w polskiej frazeologii*, „Poradnik Językowy” 2006, 8, s. 43–54; eadem, *Związki frazeologiczne współczesnego języka polskiego motywowane sytuacją walki (zbrojnej)*, Kielce 2008.

¹⁴ J. Mikułowski Pomorski, *Jak narody porozumiewają się ze sobą w komunikacji międzykulturowej i komunikowaniu medialnym*, Kraków 2006.

¹⁵ Е.И. Шейгал, *Семантика политического дискурса*, Волгоград 2000, s. 365.

¹⁶ A. Szwed, *Metafora militarna jako sposób na opisanie świata polityki w tygodniku „Polityka”*, [w:] *Współczesne media. Język mediów*, I. Hofman, D. Kępa-Figura (red.), Lublin 2013, s. 309–324.

¹⁷ P. Zemszał, *Metafora wojenna w sowieckim subdyskursie o kulturze w okresie stalinizmu*, „Przegląd Rusycystyczny” 2015, 4 (152), s. 99–115.

¹⁸ M. Żmudzka-Brodnicka, *Wojna w dziennikarskim przekazie sportowym w ujęciu kognitywnej teorii metafory*, „Naukowi zapiski”. Seria „Psychologia i pedagogika” 2013, 24, s. 164–167.

¹⁹ G. Lakoff, M. Johnson, *Metafory w naszym życiu*, Warszawa 2020.

²⁰ Е.И. Шейгал, *Семантика политического дискурса...*, s. 365.

²¹ А.Н. Баранов, Ю.Н. Караулов, *Словарь русских политических...*, s. 5.

metaforykę militarną można zdecydowanie określić jako jedną z najbardziej bazowych dla różnych obszarów działalności ludzkiej²². Anatolij P. Czudinow przyczyny tego zjawiska doszukuje się w bogatym doświadczeniu militarnym ludzkości²³. Z kolei Elisabeth Gidengil i Joanna Everitt twierdzą, że powszechne zastosowanie w dyskursie politycznym metaforyki militarnej związane jest z tradycyjną dominacją mężczyzn w polityce i wykorzystaniem do jej konceptualizacji zjawisk należących do tradycyjnych dziedzin męskiej aktywności²⁴. Badacze podkreślają także, że metaforyka militarna jest wciąż perspektywicznym terenem do analiz, gdyż nie jest statyczna, może podlegać zmianom w różnych okresach (np. w okresie zimnej wojny, w czasie wyborów czy przy przejściu od systemu totalitarnego do demokratycznego)²⁵.

Leksemy z wtórnym znaczeniem metaforycznym powstałym na gruncie domeny źródłowej wojna bardzo obrazowo przedstawiają relacje w świecie polityki, opisując życie polityczne za pomocą terminów militarnych i potencjalnie mogą silnie wpływać na emocje odbiorców. Za pomocą takich jednostek leksykalnych działalność polityków i partii politycznych ukazana jest nie jako poszukiwanie kompromisu, lecz jako walka, w której uczestniczą dowódcy i szeregowcy, wrogowie i sojusznicy, wykorzystuje się strategie i taktyki wojskowe, a także planuje ataki i działania obronne. John Fiske podkreśla, że konceptualizacja życia politycznego jako działań wojennych wskazuje na dominację w świadomości narodowej siłowego, agresywnego podejścia polityków do rozwiązywania sporów, a metafory militarne pomagają stworzyć wizerunek polityki jako konfliktu między partiami, a nie jako sfery aktywności mającej na celu poprawę dobrobytu społeczeństwa²⁶. Także Anastasija A. Kasłowa twierdzi, że postrzeganie świata polityki w kategoriach walki, bitew, wojen, agresorów i obrońców wraz z oceną wyników debat i negocjacji (wygrana lub przegrana) sprzyja tworzeniu się w świadomości odbiorców wizerunku rzeczywistości jako konfrontacji, a nie współpracy, zawęża horyzont patrzenia na rzeczywistość i nie przyczynia się do poprawy relacji międzyludzkich²⁷. Jerzy Bralczyk uważa, że celem wykorzystania metaforyki militarnej jest

²² А.Н. Баранов, Ю.Н. Караулов, *Русская политическая метафора...*, s. 189.

²³ А.П. Чудинов, *Россия в метафорическом...*, s. 105.

²⁴ E. Gidengil, J. Everitt, *Metaphors and Misrepresentation: Gendered Mediation in News Coverage of the 1993 Canadian Leaders' Debates*, "The International Journal of Press/Politics" 1999, 4/1, p. 48.

²⁵ Patrz m.in.: А.Н. Баранов, Ю.Н. Караулов, *Русская политическая метафора...*; А.А. Каслова, *Метафорическое моделирование...*, s. 88–91; M. Frankowska, *Frazeologia i metaforyka...*, s. 38–43.

²⁶ J. Fiske, *Television Culture*, London 1987, s. 291, cyt za: Э.В. Будаев, *Постсоветская действительность в метафорах российской и британской прессы: монография*, Нижний Тагил 2007, s. 46.

²⁷ А.А. Каслова, *Метафорическое моделирование...*, s. 89.

wywołanie u odbiorców postaw szczególnie zaangażowanych poprzez stworzenie iluzji sytuacji wojennej, czyli niebezpiecznej dla przeciętnego człowieka²⁸. Według Józefa Maciuszka metafory militarne mają za zadanie podkreślać zagrożenia i niebezpieczeństwa związane z polityką i walką między partiami, a także pomagać w kształtowaniu swojego wizerunku jako patriotów i bohaterów, jednocześnie budując wizję przeciwników politycznych jako agresorów i wrogów, z którymi trzeba walczyć²⁹.

2. Leksemy z wtórnym znaczeniem metaforycznym (domena źródłowa WOJNA) w rosyjskojęzycznej prasie łotewskiej

Niniejszy artykuł poświęcony jest analizie jednostek leksykalnych z wtórnym znaczeniem metaforycznym (domena źródłowa WOJNA) wykorzystywanych w dyskursie prasowym jako sposób oddziaływania na emocje czytelników. Materiał do niniejszego badania, przeprowadzonego za pomocą analizy semantycznej i kontekstualnej, to teksty prasowe o tematyce społeczno-politycznej i gospodarczej z lat 2000–2022, wyekscerpowane z 9 rosyjskojęzycznych gazet łotewskich (dziennik i tygodnik biznesowy „Бизнес & Балтия”, dziennik społeczno-polityczny „Вести Сегодня” – od 2017 r. „Сегодня”; regionalny dziennik „Латгалес лайкс”; wydawana 3 razy w tygodniu społeczno-polityczna „Новая газета”; wydawana 5 razy w tygodniu społeczno-polityczna „Республика”; biznesowy tygodnik „Телераф”; dziennik społeczno-polityczny „Час”; regionalny tygodnik „Jūrmalas Vārds” – gazeta ukazywała się do połowy 2021 r.) – gazety w wersjach drukowanych, a także wydania elektroniczne, dostępne w bazie news.lv.

Do przeprowadzenia analizy wykorzystana została klasyfikacja opracowana przez A.P. Czudinowa na potrzeby monografii *Россия в метафорическом зеркале: когнитивное исследование политической метафоры (1991–2000): монография*³⁰, analizującej wzorce metaforycznego modelowania obrazu Rosji w języku polityki (obrazy domu, pokrewieństwa, choroby, roślin, wojny i przestępczości). Metafory militarne podzielone zostały przez badacza na następujące frejmy i sloty: frejm „Wojna i jej rodzaje”; frejm „Organizacja służby wojskowej” (sloty: „Żołnierze”,

²⁸ J. Bralczyk, *O języku polskiej propagandy politycznej*, [w:] *Współczesna polszczyzna*, H. Kurkowska (red.), Warszawa 1986, s. 350.

²⁹ J. Maciuszek, *Metafora jako forma komunikacji perswazyjnej*, [w:] *Sztuka perswazji – socjologiczne, psychologiczne i lingwistyczne aspekty komunikowania perswazyjnego*, R. Garpiel, K. Leszczyńska (red.), Kraków 2004, s. 117.

³⁰ А.П. Чудин, *Россия в метафорическом...*, s. 106–114.

„Hierarchia wojskowa”, „Jednostki wojskowe”); frejm „Działania wojenne i uzbrojenie” (sloty: „Działania wojenne”, „Uzbrojenie i jego wykorzystanie”); frejm „Początek wojny i jej rezultat” (sloty: „Mobilizacja i demobilizacja”, „Początek i zakończenie działań wojennych”); frejm „Symbole i atrybuty wojskowe”; frejm „Zranienie, powrót do zdrowia, śmierć” (sloty: „Zranienie i śmierć”, „Leczenie i powrót do zdrowia”). Klasyfikacja ta została dostosowana do potrzeb zebranego materiału, w związku z czym leksemy podzielone zostały na 4 frejmy: „Wojna i jej rodzaje”, „Działania wojenne i rozmieszczenie wojsk”, „Początek wojny i jej rezultat”, „Organizacja służby wojskowej”. W niniejszym artykule skupimy się na przedstawieniu jednostek wchodzących w skład frejmu „Działania wojenne i rozmieszczenie wojsk” (sloty: „Działania wojenne”, „Rozmieszczenie wojsk”).

Przykładem leksemy należącym do slotu „Działania wojenne” jest rzeczownik *баталія*. Pojawił się on w języku rosyjskim w XVII w. jako zapożyczenie z języka polskiego, niemieckiego lub francuskiego, wywodzące się od łacińskiego *battualia* od *battere* – „bić”³¹. Podstawowym znaczeniem tej jednostki leksykalnej jest *битва, сражение*, jednak obecnie znaczenie to uważane jest za archaiczne, a leksem używany jest w znaczeniu „(Разг. ирон.) Бурная ссора, драка”³², co podkreśla agresję stosunków panujących w świecie polityki:

На протяжении предшествующих лет страну спасала специфическая политическая культура – вязкая среда непрерывного торга, в котором не бывает конечного результата, но зато и не наступает мертвый клинч. Поэтому даже в моменты самого высокого напряжения, как в середине 2000-х, *баталія* не переходила в мордобой, как, например, в России в 1993-м.³³

Dana jednostka leksykalna używana jest w analizowanych tekstach prasowych najczęściej jako część związków wyrazowych. Występuje ona z różnego rodzaju określnikami, zarówno neutralnymi, opisującymi działania polityków pod względem ich rodzaju (*политический, внутриполитический, парламентский, выборный, мэрский*), znaczenia (*большой, маленький*) lub sytuującymi te działania w czasie (*сегодняшний, осенний, предвыборный, послевыборный*), jak i nacechowanymi emocjonalnie, podkreślającymi ich intensywność (*жаркий, горячий, бурный, шумный, нешуточный, серьезный*), co stanowi dodatkowy element ekspresyjny:

³¹ А.В. Семёнов, *Этимологический словарь русского языка*, Москва 2003, [online], <https://semenov.academic.ru> [dostęp: 20.05.2024].

³² *Словарь русского языка: В 4-х т., А.П. Евгеньева (ред.), 4-е изд., Москва 1999*, [online], <http://feb-web.ru/feb/mas/mas-abc/02/ma106425.htm?cmd=0&istext=1> [dostęp: 20.05.2024] („Pot. iron. burzliwa kłótnia, awantura”).

³³ Ф. Лукьянов, *Исчерпанная Украина*, «Вести сегодня», 29.01.2014.

Последним витком **политических баталий** стало требование «Латгальской партии» о созыве внеочередного заседания думы с целью отстранения от должности первого заместителя председателя Игоря Прелатова (в данный момент выполняет функции председателя самоуправления)³⁴.

Наши мнения могут разделиться, когда мы описываем разные, **большие и маленькие внутриполитические баталии**³⁵.

Остались в прошлом **жаркие парламентские баталии**, острая полемика в СМИ и критика в адрес правительства...³⁶

Если бы не летнее затишье перед **осенними баталиями** политиков в преддверии выборов в местные самоуправления и вхождения партии в правящую коалицию³⁷.

Мы все время повторяем: «Нужна политическая воля». О чем это мы? Тут самое время воспроизвести в памяти недавние предвыборные и **послевыборные баталии**³⁸.

По информации Телеграфа, публичные дебаты могут начаться уже на следующей неделе, так что у депутатов еще есть время заучить статьи конституции и освежить знания по истории Латвии. Спикер парламента Индулис Эмсис предвкусывает **горячие баталии**³⁹.

У многих из нас еще свежи в памяти **бурные баталии** между «оранжевыми» и «белоголубыми» командами сторонников двух Викторов – Ющенко и Януковича,

³⁴ *Время нестабильной власти*, «Латгалес лайкс», 21.12.2018 („Ostatnią rundą batalii politycznych było żądanie »Partii Łatgalii« zwołania nadzwyczajnego posiedzenia Dumi w celu usunięcia ze stanowiska pierwszego wiceprzewodniczącego Igora Prelatowa (obecnie pełniącego funkcję przewodniczącego samorządu»; tłumaczenia wszystkich cytatów na język polski – autor artykułu).

³⁵ *Сделайте правильный выбор*, «Новая газета», 20.09.2003 („Nasze zdania mogą być podzielone, gdy opisujemy różne, duże i małe, wewnętrzne batalie polityczne”).

³⁶ А. Артемов, *Русский акцент эстонской безработицы*, «Телеграф», 29.07.2009 („Gorące batalie parlamentarne, ostra polemika w mediach i krytyka pod adresem rządu należą już do przeszłości...”).

³⁷ А. Васильев, *Политические игры уходящего лета*, «Республика», 1.09.2000 („Gdyby nie letnia cisza przed jesiennymi bataliami polityków w przededniu wyborów samorządowych i wejścia partii do koalicji rządzącej”).

³⁸ *Как лечиться, если не хватает денег на медикаменты?*, «Новая газета», 21.11.2014 („Wszyscy powtarzamy: »Potrzebna jest wola polityczna«. O czym mówimy? Najwyższy czas przypomnieć sobie niedawne batalie przedwyborcze i powyborcze”).

³⁹ А. Глухих, *Центр согласия спутал карты премьеру*, «Телеграф», 19.01.2007 („Według Telegraph debaty publiczne mogą rozpocząć się już w przyszłym tygodniu, więc posłowie mają jeszcze czas na nauczanie się artykułów konstytucji i odświeżenie wiedzy z historii Łotwy. Marszałek parlamentu Indulis Emsis przewiduje gorące batalie”).

кипящий страстями переполненный народом киевский «майдан», беспрецедентный третий тур голосования и в результате приход к власти реформаторов, избравших путь европейской и евроатлантической интеграции Украины⁴⁰.

Kolejnym przykładem jednostki leksykalnej należącej do slotu „Działania wojenne” jest rzeczownik *битва*. Jego etymologia nie jest jasna. Zdaniem części uczonych pochodzi od staroruskiego *биту* ‘бить’ (wywodzącego się od prasłowiańskiego **biti* < indoeuropejskie **beiti* / **boiti* z takim samym znaczeniem) + sufiks *-tv-* > *-mv-*⁴¹, pojawiają się też głosy, że pojawił się w piśmiennictwie XVI w. jako kalka ze średniowiecznej łaciny zapożyczona za pośrednictwem polskiego lub czeskiego⁴². Znaczenie tego leksemu to: „Решительное, генеральное сражение; сражение, бой”⁴³. W dyskursie politycznym występuje we wtórnym znaczeniu metaforycznym dla określenia walki politycznej, co może wywoływać u odbiorców konotacje z przemocą i tworzyć w ich świadomości wizerunek siłowego rozwiązywania konfliktów w świecie polityki:

На эту **битву** за избирателя партии потратили огромные деньги – 3,4 млрд долларов, тогда как в ходе промежуточных выборов в 2006 году – 2,9 млрд долларов, а в 2002 году – 2,2 млрд⁴⁴.

W badanych tekstach prasowych leksem ten często tworzy związki wyrazowe za pomocą przymiotników określających typ (*политический, президентский, информационный, подковерный*), usytuowanie w czasie / chronologię (*летний, последний*) i intensywność działań politycznych (*жестокий, нешуточный, настоящий*):

Пейзаж перед **летней политической битвой** выглядит так⁴⁵.

⁴⁰ Р. Чилачава, *День выбора Украины*, «Телеграф», 14.01.2010 („Wielu z nas wciąż ma w pamięci świeże wspomnienia burzliwych batalii pomiędzy »pomarańczowymi« i »biało-niebieskimi« drużynami zwolenników dwóch Wiktorów – Juszczenki i Janukowycza, kipiącego namiętnościami i zatłoczonego kijowskiego »Majdanu«, bezprecedensowej trzeciej tury głosowania i w efekcie dojście do władzy reformatów, którzy wybrali drogę europejskiej i euroatlantyckiej integracji Ukrainy”).

⁴¹ Г.П. Цыганенко, *Этимологический словарь русского языка*, Киев 1989, s. 31.

⁴² А. Золтан, *Мнимое праславянское *bitwa 'сражение'*, „Studia Slavia Hung” 1990, 4, s. 449–450.

⁴³ *Словарь русского языка: В 4-х т.*, А.П. Евгеньева (ред.), 4-е изд., Москва 1999, [online], <http://feb-web.ru/feb/mas/mas-abc/02/ma106425.htm?cmd=0&istext=1> [dostęp: 20.05.2024] („Decydująca, generalna bitwa; bitwa, bój”).

⁴⁴ А. Негодин, «Слоны» прижали «ослов», «Час», 4.11.2010 („Partie wydały na tę bitwę o wyborców ogromne pieniądze – 3,4 miliarda dolarów, zaś podczas wyborów pośrednich w 2006 roku – 2,9 miliarda dolarów, a w 2002 r. – 2,2 mld dolarów”).

⁴⁵ И. Осинская, *Наш национальный спорт – референдумы*, «Час», 1.08.2008 („Pejzaż przed letnią bitwą polityczną wygląda tak”).

На Украине развернулась **нешуточная подковерная битва** за кресло главы правительства⁴⁶.

Не секрет, что выборы-2005 станут **настоящей битвой**, в которой планируют принять участие почти все политические силы⁴⁷.

Можно не сомневаться, что смерть ключевого политика 90-х наверняка спровоцирует **жестокую битву** за губернаторское кресло, ставшее свободным с гибелью генерала⁴⁸.

Людей откровенно достала вся эта политическая возня, и **последняя битва** за кресла, которая началась после отставки Страуумы, кажется, окончательно отбила желание части избирателей участвовать в выборах⁴⁹.

Kolejnymi przykładami jednostek należących do danego slotu są rzeczowniki *сражение* („Крупное боевое столкновение войск; битва”⁵⁰) i *бой* („Битва, сражение; *действие по глаг.* биться (в 1 знач.)”⁵¹). Rzeczownik *бой* pochodzi od staroruskiego *бѣти* ‘бить’ (wywodzącego się od prasłowiańskiego **biti* < indoeuropejskie **beiti* / **boiti* z takim samym znaczeniem)⁵², rzeczownik *сражение* od *сражать(ся)* < *разить* < *раз*, które pochodzi od prasłowiańskiego **rezь* < *prьzь*⁵³. Oba leksemy używane są w tekstach o tematyce społeczno-politycznej w znaczeniu „борьба” („walka”): **biti* „бить” (+ sufiks *-tv-* > *-tv-*).

⁴⁶ О. Павлова, *Кто станет премьером?*, «Телеграф», 11.01.2005 („W Ukrainie toczy się poważna bitwa zakulisowa o stanowisko szefa rządu”).

⁴⁷ А. Видякин, *Капкан для маленьких*, «Телеграф», 28.07.2004 („Nie jest tajemnicą, że wybory w 2005 roku staną się prawdziwą bitwą, w której planują wziąć udział prawie wszystkie siły polityczne”).

⁴⁸ Д. Власов, *Россия прощается с генералом Лебедем*, «Телеграф», 30.04.2002 („Nie ulega wątpliwości, że śmierć kluczowego polityka lat 90. najprawdopodobniej spowoduje zaciętą bitwę o fotel gubernatora, który zwolnił się wraz ze śmiercią generała”).

⁴⁹ А. Элкин, *Партии соревнуются, избиратель устал*, «Вести сегодня», 9.02.2016 („Ludzie mają szczerze dość tego całego politycznego zamieszania, i ostatnia bitwa o mandaty, która rozpoczęła się po rezygnacji Straujumy, zdaje się ostatecznie **zniechęcić** część wyborców do udziału w wyborach”).

⁵⁰ *Словарь русского языка: В 4-х т.*, А.П. Евгеньева (ред.), 4-е изд., Москва 1999, [online], <http://feb-web.ru/feb/mas/mas-abc/02/ma106425.htm?cmd=0&istext=1> [dostęp: 20.05.2024] („Wielkie starcie bojowe wojsk; bitwa”).

⁵¹ *Словарь русского языка: В 4-х т.*, А.П. Евгеньева (ред.), 4-е изд., Москва 1999, [online], <http://feb-web.ru/feb/mas/mas-abc/02/ma106425.htm?cmd=0&istext=1> [dostęp: 20.05.2024] („Bitwa; czynność od czasownika бить się (w 1 znac.)”).

⁵² Г.П. Цыганенко, *Этимологический словарь...*, s. 31.

⁵³ Ibidem, s. 348.

Предвыборное **сражение** в Ирбенском проливе⁵⁴.

Определились со своим кандидатом в премьеры и националы – в **бой** снова пойдет евродепутат Роберт Зиле⁵⁵.

Do slotu „Rozmieszczenie wojsk” należą rzeczowniki *полигон, плацдарм, фронт*, a także związki wyrazowe oparte na rzeczowniku *поле* (*поле битвы, поле боя*). Podstawowe znaczenie leksemu *полигон* (z greckiego *poly* ‘wiele’ + *gōnia* ‘kąt’)⁵⁶ to „1. Участок для боевой подготовки войск, а также для испытания различных видов оружия, боевых средств и техники. 2. Площадка с оборудованием для изготовления элементов сборных строительных деталей и конструкций”⁵⁷. Rzeczownik *плацдарм* zapożyczony został w XVIII w. z języka francuskiego (*place d’armes* ‘plac defilad’; komponent *plac* – zapożyczony w XVIII w. z języka niemieckiego – *Platz* < łacińskie *platea* ‘plac’ < greckie *plateia* ‘szeroka płaska droga’ z indoeuropejskim rdzeniem **pla-t-* ‘płaski, szeroki’)⁵⁸, jego znaczenie to „Пространство, на котором готовится и развертывается военная операция”⁵⁹. Jednostka lekсыkalna *фронт* (od łacińskiego *frons* ‘czoło’)⁶⁰ ma znaczenia „1. Воинский строй шеренгами. 2. Передняя, обращенная к противнику, сторона боевого расположения войск или отдельной войсковой единицы (воен.). 3. Стратегический район действий группы армий под начальством одного командующего (воен.)”⁶¹. Wszystkie te leksemы używane są w analizowanych tekstach we wtórnym znaczeniu metaforycznym w celu

⁵⁴ Д. Болдовский, *Предвыборное сражение в Ирбенском проливе*, «Бизнес & Балтия», 30.08.2010 („Bitwa przedwyborcza w Cieśninie Irbe”).

⁵⁵ А. Элкин, *К бою готовы*, «Вести сегодня», 18.06.2014 („Także nacionaliści zdecydowali się na swojego kandydata na premiera – do boju znowu stanie eurodeputowany Robert Zile”).

⁵⁶ *Толковый словарь русского языка: В 4 т.*, Д.Н. Ушаков (ред.), Москва 1935–1940, [online], <https://ushakovdictionary.ru/word.php?wordid=52896> [dostęp: 11.06.2024].

⁵⁷ *Словарь русского языка: В 4-х т.*, А.П. Евгеньева (ред.), 4-е изд., Москва 1999, [online], <http://feb-web.ru/feb/mas/mas-abc/02/ma106425.htm?cmd=0&istext=1> [dostęp: 11.06.2024] („1. Мiestce szkolenia bojowego żołnierzy oraz testowania różnego rodzaju broni, środków bojowych i sprzętu. 2. Plac z urządzeniami do produkcji elementów prefabrykowanych i konstrukcji budowlanych”).

⁵⁸ Г.П. Цыганенко, *Этимологический словарь...*, s. 304.

⁵⁹ *Словарь русского языка: В 4-х т.*, А.П. Евгеньева (ред.), 4-е изд., Москва 1999, [online], <http://feb-web.ru/feb/mas/mas-abc/02/ma106425.htm?cmd=0&istext=1> [dostęp: 11.06.2024] („Przestrzeń, w której przygotowywana i przeprowadzana jest operacja wojskowa”).

⁶⁰ *Толковый словарь русского языка: В 4 т.*, Д.Н. Ушаков (ред.), Москва 1935–1940, [online], <https://ushakovdictionary.ru/word.php?wordid=83066> [dostęp: 11.06.2024].

⁶¹ *Толковый словарь русского языка: В 4 т.*, Д.Н. Ушаков (ред.), Москва 1935–1940, [online], <https://ushakovdictionary.ru/word.php?wordid=83066> [dostęp: 11.06.2024] („1. Szyk wojskowy w szeregach. 2. Przednia, zwrócona w stronę wroga strona rozmieszczenia bojowego wojska

opisania miejsca działań politycznych, które porównywane są z walką zbrojną, co może wywoływać skojarzenia z przemocą, okrucieństwem, agresją:

Министр сообщения Латвии Улдис Аугулис вчера на специально созванной прес-конференции призвал политиков не превращать авиационную отрасль Латвии в «поле битвы» и «предвыборный **полигон**»⁶².

По словам Рудольфа Мерони, группа акционеров, собравшихся вокруг «большого человека из Вентспилса», затевает очередную юридическую битву на новом **пiazza** – в компании Latvijas Naftas tranzīts⁶³.

На сегодняшней социально-экономической поляне попросту отсутствует ниша для дополнительной полноценной партии, способной за полгода до выборов создать верховодящим в государстве ПРАВЫМ серьезную конкуренцию. Поскольку на этом **фронте** уже 7 лет борется «ПС», объединивший ныне – на примере команды, готовящейся к битве за Ригу, – самый широкий политический спектр: от христиан до левых социалистов⁶⁴.

Także związki wyrazowe, utworzone na bazie rzeczownika *поле* (*поле битвы*, *поле боя*), używane są w analizowanych tekstach w znaczeniu „miejsce działań politycznych”:

Заголовки газет от Москвы до Вашингтона, от Сиднея и Киева пестрят одними и те же словами: «холодная война вернулась». Растущая напряженность между Россией Владимира Путина и странами Запада во многом и в самом деле напоминает старые недобрые времена. Но на этот раз **поле битвы** гораздо более скромное, а линии фронта менее ясны, пишет Guardian⁶⁵.

lub oddzielnej jednostki wojskowej (wojsk.). 3. Strategiczny obszar działania grupy armii pod dowództwem jednego dowódcy (wojsk.).”)

⁶² А. Лопета, *Министр сообщения: «Не мешайте работе airBaltic»!*, «Бизнес & Балтия», 15.06.2011 („Łotewski minister transportu Uldis Augulis wczoraj na specjalnie zwołanej konferencji prasowej wezwał polityków, aby nie zamieniali przemysłu lotniczego Łotwy w »pole bitwy« i »poligon przedwyborczy«”).

⁶³ VN: *чем ближе аукцион, тем больше споров*, «Телераф», 29.09.2006 („Zdaniem Rudolfa Meroniego grupa akcjonariuszy skupiona wokół »wielkiego człowieka z Windawy« rozpoczyna kolejną batalię prawną na przyczółku – w spółce Latvijas Naftas tranzīts”).

⁶⁴ Н. Кабанов, *Забег политических Дедов Морозов*, «Вести сегодня», 13.12.2012 („Na dzisiejszej polanie społeczno-gospodarczej po prostu nie ma **miejsca** dla dodatkowej pełnoprawnej partii zdolnej w ciągu pół roku do wyborów do stworzenia poważnej konkurencji dla rządzącej w państwie partii prawicowej. Ponieważ od 7 lat na tym froncie walczy »CS«, który obecnie zjednoczył – na przykładzie zespołu przygotowującego się do bitwy o Rygę – najszerze spektrum polityczne: od chrześcijan po lewicowych socjalistów”).

⁶⁵ А. Каратаев, СМІ: *Холодная война стала модной*, «Бизнес & Балтия», 20.11.2014 („Nagłówki gazet od Moskwy do Waszyngtonu, od Sydney i Kijowa **pełne** są tych samych słów: „wróciła

На мой взгляд, в настоящий момент комментарии на тему «отношения латышей и русских» превратились в неадекватное **поле боя**, где одни стремятся показать другим свое превосходство⁶⁶.

3. Podsumowanie

Na podstawie wyników analizy można stwierdzić, że leksemy z wtórnym znaczeniem metaforycznym utworzonym na bazie domeny źródłowej wojna wykorzystywane są w artykułach prasowych o tematyce społeczno-politycznej i ekonomicznej opublikowanych w wybranych rosyjskojęzycznych gazetach łotewskich w badanym okresie i służą wzmocnieniu ekspresyjności przekazu. Warto podkreślić, że rosyjskojęzyczna prasa łotewska wykazuje się specyfiką tematyczną. Jak zauważa Aleksandra Kuczyńska-Zonik, media rosyjskojęzyczne na Łotwie najczęściej informują o zjawiskach, które interesują ich odbiorców, tj. osoby rosyjskojęzyczne, są ważne z ich punktu widzenia (materiały o nich samych i ich problemach społecznych, np. o szkolnictwie w języku rosyjskim, o stosunkach z Rosją, rosyjskich tradycjach i kulturze)⁶⁷. Należy zauważyć jednak, że analizowane w niniejszym artykule jednostki występują w różnorodnych kontekstach (polityka wewnętrzna, wybory prezydenckie i parlamentarne i inne), dotyczących zarówno samej Łotwy, jak i innych krajów bałtyckich, a także Rosji, Ukrainy, Stanów Zjednoczonych (najczęściej pojawiają się w artykułach opisujących łotewskie kampanie wyborcze).

Analizowane leksemy z wtórnym znaczeniem metaforycznym potencjalnie mogą wpływać negatywnie na emocje czytelników, tworząc w ich świadomości skojarzenia związane z działaniami bojowymi, a więc z agresją, przemocą, bólem, cierpieniem, śmiercią. Za pomocą użycia jednostek leksykalnych należących do badanego frejmu aktywność polityków porównywana jest do starć zbrojnych, a obszar ich działań do terenu prowadzenia operacji wojskowych. Może to tworzyć wizję świata polityki opartego na konfrontacji, pełnego konfliktów, nastawionego na wzajemne zwalczanie się frakcji politycznych, na zniszczenie przeciwników, a nie na współpracę i szukanie porozumienia, świat, w którym politycy nie pracują

zimna wojna". Rosnące napięcie między Rosją Władimira Putina a krajami zachodnimi rzeczywistość w wielu miejscach przypomina stare niedobre czasy. Jednak tym razem pole bitwy jest znacznie skromniejsze, a linie frontu mniej wyraźne – pisze Guardian").

⁶⁶ Л. Красна, *В сетях дикой паутины*, «Новая газета», 23.11.2022 („Moim zdaniem w chwili obecnej komentarze na temat »stosunków między Łotyszami a Rosjanami« zamieniły się w nieadekwatne pole bitwy, na którym jedni próbują pokazać innym swoją wyższość”).

⁶⁷ A. Kuczyńska-Zonik, *„Infotainment” i dezinformacja w mediach rosyjskojęzycznych w państwach bałtyckich*, „Teka Komisji Politologii i Stosunków Międzynarodowych” 2018, 13/2, s. 14.

nad rozwiązaniami problemów kraju i jego obywateli, a bezpardonowo walczą o władzę. Wykorzystywanie w artykułach prasowych analizowanych leksemów może służyć podkreśleniu silnego spolaryzowania partii politycznych i braku chęci osiągnięcia konsensusu, może być także sposobem na mobilizację elektoratu, zwłaszcza w okresie wyborczym. Metaforyka militarna jest atrakcyjna dla mediów ze względu na swoją ekspresyjność i łatwość wywoływania konotacji emocjonalnych (odbiorcy nie muszą mieć osobistych wspomnień związanych z wojną, doświadczenia wojenne są nieodłącznym elementem historii całej ludzkości, od zarania dziejów uczestniczącej w konfliktach zbrojnych). Jest też środkiem, którego oczekują sami czytelnicy – jak zauważa Janina Fras: „Odbiorcy także wolą oglądać widowisko z udziałem wojowników, niż słuchać spokojnych wywodów fachowców (gadających głów)”⁶⁸.

Jednocześnie warto podkreślić, że wpływ na emocje odbiorców w przypadku badanego materiału może być ograniczony. Świadczy o tym fakt, że przypadki użycia w analizowanych artykułach prasowych wyżej wymienionych leksemów są bardzo nieliczne, metaforyka militarna nie jest więc środkiem oddziaływania emocjonalnego na świadomość czytelników aktywnie wykorzystywanym przez autorów tekstów. Wchodzące w skład badanego frejmu rzeczowniki często używane są jako podstawa związków wyrazowych, lecz zazwyczaj w połączeniu z neutralnymi określnikami (wyjątkiem są pojedyncze przypadki połączeń z nacechowanymi emocjonalnie określnikami, podkreślającymi intensywność działań politycznych typu *жаркий, горячий, бурный, шумный, нештоточный, серьезный*). Dodatkowo należy również zauważyć, że leksemy te używane we wtórnym znaczeniu metaforycznym dawno stały się częścią języka potocznego, ich znaczenia wtórne można więc uznać za zatarte. W niektórych przypadkach zaś (*баталия*) znaczenie podstawowe związane ze sferą wojenną uznawane jest obecnie za archaiczne.

BIBLIOGRAFIA

- Baranov A.N., Karaulov Ů.N., *Russkaâ političeskaâ metafora. Materialy k slovarû*, Moskva 1991.
- Baranov A.N., Karaulov Ů.N., *Slovar' russkih političeskikh metafor*, Moskva 1994.
- Bralczyk J., *O języku polskiej propagandy politycznej*, [w:] *Współczesna polszczyzna*, H. Kurkowska (red.), Warszawa 1986, s. 336–354.
- Budaev È.V., *Postsovetskaâ dejstvitel'nost' v metaforah rossijskoj i britanskoj pressy: monografiâ*, Nižnij Tagil 2007.

⁶⁸ J. Fras., *Komunikacja polityczna. Wybrane zagadnienia gatunków i języka wypowiedzi*, Wrocław 2005, s. 180.

- Budaev È.V., Čudinov A.P., *Metafora v političeskoj kommunikacii*, Moskva 2008.
- Cyganenko G.P., *Ètimologičeskij slovar' russkogo âzyka*, Kiev 1989.
- Čudinov A.P., *Metaforičeskaâ mozaika v sovremennoj političeskoj kommunikacii: monografiâ*, Ekaterinburg 2003.
- Čudinov A.P., *Rossia v metaforičeskom zerkale: kognitivnoe issledovanie političeskoj metaforj (1991–2000): monografiâ*, Ekaterinburg 2001.
- Dobrzyńska T., *Mówiąc przenośnie... studia o metaforze*, Warszawa 1994.
- Dudzikowa M., *Metaforyzacja militarna języka (także w/o szkole). Roztrząsania teoretyczno-epistemologiczne i empiryczne*, [w:] Twierdza. Szkoła w metaforze militarnej. Co w zamian?, M. Dudzikowa, S. Jaskulska (red.), Warszawa 2016, s. 43–136.
- Fedeneva Ŭ.B., *Modeliruâtsââ funkcii metaforj v agitacionno-političeskih tekstah 90 gg. XX veka: Dis.... kand. filol. nauk*, Ekaterinburg 1997.
- Fiske J., *Television Culture*, London 1987.
- Frankowska M., *Frazeologia i metaforyka w tekstach politycznych lat 1989–1993*, „Język a Kultura” 1994, 11, J. Anusiewicz, B. Siciński (red.), s. 38–43.
- Fras J., *Komunikacja polityczna. Wybrane zagadnienia gatunków i języka wypowiedzi*, Wrocław 2005.
- Gidengil E., Everitt J., *Metaphors and Misrepresentation: Gendered Mediation in News Coverage of the 1993 Canadian Leaders' Debates*, "The International Journal of Press/Politics" 1999, 4/1, p. 48–65.
- Kampka A., *Językowe gry wojenne*, „Athenaeum. Polskie Studia Politologiczne” 2010, 23, s. 146–161.
- Kaslova A.A., *Metaforičeskoe modelirovanie amerikanskogo političeskogo diskursa (na materiale političeskih aforizmov)*, „Perevod i sopostavitel'naâ lingvistika” 2012, 8, s. 88–91.
- Kochan M., *Biznes jako wojna. Retoryka wojny w tytułach prasy ekonomicznej*, „Acta Universitatis Lodzensis. Folia Letteraria Polonica” 2016, 1/31, s. 165–173.
- Kuczyńska-Zonik A., *„Infotainment” i dezinformacja w mediach rosyjskojęzycznych w państwach bałtyckich*, „Teka Komisji Politologii i Stosunków Międzynarodowych” 2018, 13/2, s. 13–26.
- Lakoff G., Johnson M., *Metaforj w naszym życiu*, Warszawa 2020.
- Maciuszek J., *Metafora jako forma komunikacji perswazyjnej*, [w:] Sztuka perswazji – socjologiczne, psychologiczne i lingwistyczne aspekty komunikowania perswazyjnego, R. Garpiel, K. Leszczyńska (red.), Kraków 2004, s. 115–130.
- Mikułowski Pomorski J., *Jak narody porozumiewają się ze sobą w komunikacji międzykulturowej i komunikowaniu medialnym*, Kraków 2006.
- Pacula J., *Słowa w natarciu: metaforyka militarna w dyskursie politycznym*, „Zeszyty Prasoznawcze” 2012, 3, s. 35–62.
- Pastucha-Blin A., *Wojna o ciało idealne. Metaforyczna konceptualizacja jako jedna ze strategii perswazyjnych dyskursu*, „Fabrica Litterarum Polono-Italica” 2022, 4/1, s. 1–16.

- Połowniak-Wawrzonek D., *Metaforyka militarna w określaniu pojęć MIŁOŚĆ i ZALOTY*, „Poradnik Językowy” 2007, 3, s. 46–57.
- Połowniak-Wawrzonek D., *Metaforyka militarna w polskiej frazeologii*, „Media – Kultura – Komunikacja Społeczna” 2024, 20, s. 201–212.
- Połowniak-Wawrzonek D., *Ujmowanie PROCESÓW PSYCHICZNYCH jako WALKI ZBROJNEJ, ujawniające się w polskiej frazeologii*, „Poradnik Językowy” 2006, 8, s. 43–54.
- Połowniak-Wawrzonek D., *Związki frazeologiczne współczesnego języka polskiego motywowane sytuacją walki (zbrojnej)*, Kielce 2008.
- Semënov A.V., *Ètimologičeskij slovar' russkogo âzyka*, Moskva 2003, [online], <https://semenov.academic.ru/> [dostęp: 20.05.2024].
- Slovar' russkogo âzyka: V 4-h t.*, A.P. Evgen'eva (red.), 4-e izd., Moskva 1999, [online], <http://feb-web.ru/feb/mas/mas-abc/default.asp> [dostęp: 20.05.2024].
- Šejgal E.I., *Semiotika političeskogo diskursa*, Volgograd 2000.
- Szwed A., *Metafora militarna jako sposób na opisanie świata polityki w tygodniku „Polityka”*, [w:] *Współczesne media. Język mediów*, I. Hofman, D. Kępa-Figura (red.), Lublin 2013, s. 309–324.
- Tolkovyj slovar' russkogo âzyka: V 4 t.*, D.N. Ušakov (red.), Moskva 1935–1940, [online], <https://ushakovdictionary.ru> [dostęp: 11.06.2024].
- Zemsał P., *Metafora wojenna w sowieckim subdyskursie o kulturze w okresie stalinizmu*, „Przegląd Ruscystyczny” 2015, 4 (152), s. 99–115.
- Zoltan A., *Mnimoe praslavânskoe *bitva `sraženie`*, „Studia Slavia Hung” 1990, 4, s. 445–451.
- Żmudzka-Brodnicka M., *Wojna w dziennikarskim przekazie sportowym w ujęciu kognitywnej teorii metafory*, „Naukovî zapiski”. Seria „Psihologia i pedagogika” 2013, 24, s. 164–167.

Artykuły prasowe

- Artemov A., *Russkij akcent èstonskoj bezraboticy*, „Telegraf”, 29.07.2009.
- Bitva železnych kanclerov: Vašington pytaetsâ ostanovit' «blickrig» Angely Merkel'*, „Biznes & Baltiâ”, 19.07.2015.
- Boldovskij D., *Predvybornoe sraženie v Irbenskom prolive*, „Biznes & Baltiâ”, 30.08.2010.
- Èlkin A., *K boû gotovy*, „Vesti segodnâ”, 18.06.2014.
- Èlkin A., *Partii sorevnuûtsâ, izbiratel' ustal*, „Vesti segodnâ”, 9.02.2016.
- Gluhih A., *Centr soglasiâ sputal karty prem'eru*, „Telegraf”, 19.01.2007.
- Kabanov N., *Zabeg političeskikh Dedov Morozov*, „Vesti segodnâ”, 13.12.2012.
- Kak lečit'sâ, esli ne hvataet deneg na medikamenty?*, „Novaâ gazeta”, 21.11.2014.
- Karataev A., *SMI: Holodnâ vojna stala modnoj*, „Biznes & Baltiâ”, 20.11.2014.
- Krasna L., *V setâh dikoj pautiny*, „Novaâ gazeta”, 23.11.2022.
- Lopeta A., *Ministr soobšeniâ: “Ne mešajte rabote Airbaltic”!*, „Biznes & Baltiâ”, 15.06.2011.

- Luk'ánov F., *Isčërpannaâ Ukraina*, „Vesti segodnâ”, 29.01.2014.
- Negodin A., «*Slony*» *prižali «oslov»*, „Čas”, 4.11.2010.
- Osinskaâ I., *Naš nacional'nyj sport – referendumy*, „Čas”, 01.08.2008.
- Pavlova O., *Aliev pristrunil opoziciû*, „Telegraf”, 7.11.2005.
- Pavlova O., *Kto stanet prem'erom?*, „Telegraf”, 11.01.2005.
- Pavlova O., „*Papaša*” *čut' ne ubil Borisa Berezovskogo*, „Telegraf”, 19.07.2007.
- Šaldaeva E., *Holodno. Žarko...*, „Novaâ gazeta”, 5.02.2013.
- Sdelajte pravil'nyj vybor*, „Novaâ gazeta”, 20.09.2003.
- Storčevaâ A., *Atlantika stanet okeanom svobodnoj trgovli*, „Biznes & Baltiâ”, 20.02.2013.
- Vasil'ev A., *Političeskie igry uhodâšego leta*, „Respublika”, 1.09.2000.
- Vidâkin A., *Kapkan dlâ malen'kih*, „Telegraf ”, 28.07.2004.
- Vlasov D., *Rossiâ prošaetsâ s generalom Lebedem*, „Telegraf”, 30.04.2002.
- VN: *čem bliže aukcion, tem bol'se sporov*, „Telegraf”, 29.09.2006.
- Vremâ nestabil'noj vlasti*, „Latgales lajks”, 21.12.2018.
- Čilačava R., *Den' vybora Ukrainy*, „Telegraf”, 14.01.2010.